

**DR. WOLFGANG SCHÜSSEL,
AZ OSZTRÁK KÖZTÁRSASÁG VOLT SZÖVETSÉGI KANCELLÁRJA
LAUDÁCIÓJA
A POINT ALPHA-DÍJ ÁTADÁSÁN**

Valóban különös hely ez, ha belegondolunk – ez volt a hidegháború legforróbb pontja. Egy harmadik világháború is kezdődhetett volna itt, amire az emberi okosság, körültekintés és óvatosság miatt – hála Istennek – nem került sor. Maradjon is ez így. E hely jelentőségével azonban mindenképpen tisztában kell lennünk. Jaltában 1945 februárjában húzták meg ezeket a határokat, s egy évvel korábban, a moszkvai konferencián határozták meg a befolyási övezeteket, a Nyugat és Kelet közötti felosztást. Magyarország esetében 50:50 arányban, ami persze csak addig volt érvényben, amíg 1948-ban be nem következett a kommunista puccs, a hatalomátvétel. Csodálatos, hogy egy meglepetéssel kezdek, kedves Miklós, mert te még nem tudsz róla: ismertetni szeretném Helmut Kohl barátod levelét, aki megkért, intézzek hozzád az ő nevében néhány személyes szót e laudáció elején a neked adományozott díj átadása alkalmából.

„Kedves Németh Miklós! Nagy öröömre szolgál, hogy Wolfgang Schüssel barátom tartja ma a laudációt és átadja önnek szívélyes üdvözetemet és jókívánságaimat. Szívből gratulálok az ez évi Point Alpha-díjhoz, amit a német egységért és Európa békéjéért és szabadságáért szerzett kiemelkedő érdemeiért ítéltek oda önnek. Ebben az évben, amikor huszonötödször ünnepelehetjük a fal leomlását, elképzelni sem tudnék jobb kitüntetettet ezen a német-német, illetve kelet-nyugati határsávon, mint az 1989–90-es átalakulás drámai hónapjainak magyar miniszterelnökét. Soha nem fogom elfelejteni, amit a magyarok 25 éve az ön vezetésével tettek azért, hogy leomoljon a fal és véget érjen a hidegháború. Újból visszaemlékszem titkos találkozónkra a Bonn melletti gymnichi kastélyban csaknem pontosan 25 éve, 1989. augusztus 25-én. Ez volt a nyitánya az NSZEP-rezsim végének. Azzal az ígéretével, hogy Magyarország megnyitja nyugati határát az NDK-s menekültek előtt, ön ütötte ki az első követ a berlini falból. És az 1989. szeptember 10-ről 11-re virradó éjszaka nulla órakor valóra is váltotta ígéretét. Ezzel több mint százezer ember előtt nyitotta meg a magyar-osztrák határon a szabadság felé vezető utat. Ezt ön annak ellenére tette meg, hogy aggódnia kellett hazája elszigetelődésétől a keleti tömb többi országától. Gazdasági szankcióktól is tartania kellett, beleértve honfitársai energiával való ellátását. Ön azonban ennek ellenére semmilyen követelést nem támasztott velünk szemben, semmiféle ellenszolgáltatást nem kért tőlünk a határ megnyitásáért. Ezen túlmenően azt is világossá tette, hol látja Magyarország jövőjét: a szabad nyugati világ és az Európai Unió tagjaként. Igaz, ma mindez már múlt. De jelenünk – s ezt sosem fogjuk elfelejteni önnek – az ön bátorsága és állhatatossága nélkül más lenne. Erre jómagam s velem együtt a Németországban, Európában és az egész világon élő emberek mindig is hálával fogunk gondolni. Szívélyes üdvözlettel és minden jót kívánva Helmut Kohl.”

Itt tulajdonképpen abba is hagyhatnám, de csak most kezdődik a laudációm, ezért kérem még néhány perc türelmüket.

'89 áprilisában kerültem fiatal gazdasági miniszterként az osztrák szövetségi kormányba, amelynek tizennyolc évig voltam a tagja. Voltam külügyminiszter is, aztán

hét évig szövetségi kancellár, tehát úgy is mondhatnám, egészen 2007. január 1-ig kísérhettem figyelemmel szomszédunk útját a szabadságért és önrendelkezési jogért folytatott harctól a vasfüggöny leomlásán át egészen keleti szomszédaink, köztük Magyarország Európai Unióba való belépésig 2004. május 1-én, amit 2007. január 1-jén Románia és Bulgária belépése követett. A fiatalok számára – és hál' Istennek sok fiatal van itt köztünk – mindez távoli történelem, csaknem a középkor. Az én emlékezetemben azonban, és gondolom, Németh Miklós és sok más ember számára is, aki maga is átélte, mintha mindez tegnap történt volna. Huszonöt év nagy idő, de a fiataloknak természetesen nincs személyes emléke az „Annus mirabilis”-ről, a csodálatos 1989-es évről. Nem tudják, milyen is volt ténylegesen a vasfüggöny és tulajdonképpen mi is volt a hidegháború. Pedig nem is volt olyan régen, mindössze egy nemzedéknyi idő múlt el azóta, mégis érdekes és fontos végiggondolni, mi is történt akkor. Mert akkor egyszerre csak megérti az ember, mi játszódik le ma az emberek szívében és agyában – mondjuk Ukrajnában, vagy Grúziában, vagy Moldáviában, vagy a világ más részein.

Gondoljanak velem együtt a mai válságra, a mai Kelet és Nyugat közötti feszültségekre, vagy például arra az aggodalomra, hogy a magyarok, románok és bolgárok nem fognak szervesen integrálódni az Európai Unió és a NATO biztonsági rendszerébe. Tudom persze, hogy a történelem nem ismétlődik meg, vigyázni kell az 1914-es vagy 1939-es helyzettel való összehasonlítással, de azért végig kellene gondolni, hogy vannak történelmi minták, és természetesen a történelmet is egyes emberek csinálják. Persze őket is meghatározzák, determinálják a történelmi események, a gazdasági összefüggések, a kultúra és a földrajzi elhelyezkedés. Ezen a téren pedig van néhány érdekes dolog, épp Magyarországgal kapcsolatban: a magyarokban még mindig van egyfajta megbántottság. Mi osztrákok könnyebben túltettük magunkat rajta, de a magyarok Trianonban területük és lakosságuk kétharmadát elveszítették, ami számukra a mai napig fájó seb. A második világháború után sem szabad átsiklani afölött, hogy nem csak tízmillió német ajkú embert üldöztek el Kelet-Európából – egyébként a szövetséges hatalmak jóváhagyásával –, amit a brit alsóházban a békéhez és megbékéléshez való hozzájárulásként vettek védelmükbe, de több százezer magyarul beszélő embert is elüldöztek. S ha jobban belegondolunk, azt is megértjük, ami 1989 februárjában történt: mielőtt a német menekültek Magyarországra érkeztek volna, előbb harmincezen, de még utána is több tízezer menekült oda Erdélyből a szörnyű Ceausescu-rezsim elől; ők voltak az első menekültek, a németek csak utánuk jöttek. Teljesen érthető volt a magyar kormány lépése, hiszen mit is tehetett volna mást? Küldje vissza azokat, akik ha nem is a saját állampolgárai, de mégiscsak magyarok – tudván tudva, hogy mi fog történni velük? Csak ha ebbe belegondolunk, érthetjük meg, mi játszódott le bennük ebben a helyzetben, ezekben a pillanatokban. A vasfüggöny pedig – a németek ezt jól tudták a belnémet határ, a bajorok, de mi osztrákok is a cseh határ példájából – a kontinens brutális kettészakítását jelentette. Eleinte nem vettük komolyan, az egyetlen, aki kezdettől fogva bírálta, *Winston Churchill* volt, aki emlékezetes 1946-os beszédében panaszkolt fel: „vasfüggöny ereszkedik Európára.” Ő volt az első. Néhány évvel korábban már írt egy hasonló levelet az amerikai elnöknek, amely azonban nem keltett különösebb figyelmet és valahol az akták között feküdt. A vasfüggönnyet a jugoszláv-osztrák határon már rögtön '45 után megépítették; ők voltak az elsők. Aztán jött Magyar-

ország az 1948-as kommunista hatalomátvétel után, Csehország 1950-ben, míg Németországban gyakorlatilag 1951–52-ben erősítették meg a belnémet határt, ami aztán a berlini fal megépítésével öltött drámai méreteket. A legveszélyesebb határ egyébként – a legújabb kutatások szerint – érdekes módon nem a belnémet határ volt, hanem a cseh–bajor és a cseh–osztrák határ, ahol több ember vesztette életét, mint a belnémet határon. Ma már senki sem tudja elképzelni, hogy a határsávban több százezer föld alatti aknát helyeztek el. A magyaroknál ez mindig a politikai hangulattól függött. A te idődben is állandó harcban álltak egymással a reformorientált és a „vonalas” vezetők, a *hardlinerek*, az „acélszakos” konzervatívok. Mindig attól függően enyhítették, bontották vagy szigorították a határozatot, hogy éppen melyik oldal volt erősebb. Aztán egyszer csak eljött a nagyszerű pillanat, ahogy Al-Wazir miniszter is említette, hogy Németh Miklós a reformerekkel együtt hirtelen esélyt kapott arra, hogy kézbe vegye a dolgokat. *Grósz Károly*, a párt vezetője lemondott a miniszterelnökségről, és '88 novemberben Németh Miklós lett a kormányfő. A reformerek – Németh Miklós, *Pozsgay Imre* államminiszter, természetesen *Horn Gyula*, *Horváth István* és *Kovács László*, a későbbi külügyminiszter és EU-biztos – hittek benne, hogy el tudják vezetni Nyugat felé az országot. Ez nem ugyanaz volt, mint hogy Gorbacsov és emberei azt hitték, belülről meg tudják reformálni a kommunizmust, ők tényleg teljesen új útra akartak lépni. Ők igazi reformerek voltak, akiknek volt elképzelése arról, hogyan lehet Magyarországot Európa felé vezetni és piacgazdaságon alapuló többpártrendszerű demokratikus reformot végrehajtani. Jók voltak erre az esélyek: a Szovjetunió teljes lebénultsága, a szörnyű Brezsnyev-korszak után, ahol gyakorlatilag minden megdermedt és megfagyott, mint a jégcsap. A tervgazdálkodás egyre kevésbé működőképes, a hadsereg gazdaságilag tönkretéve, túl drága, az óriási veszteséggel járó afganisztáni kaland megtépázta a hadsereg nimbuszát, miközben az új politikai vezetők, élükön Mihail Gorbacsovval azt hitték, meg kell és meg is tudják reformálni a rendszert. Ezzel a csatlós országokbeli partnereik előtt is új esélyek nyíltak meg. Gyakorlatilag zöld fényt kaptak belső reformjaik megvalósítására. Elsőként Lengyelországban, ahol a néhány napja elhunyt *Jaruzelski* tábornok, akinek történelmi szerepe véleményem szerint a hadiállapot kihirdetése ellenére jobb megítélést érdemelt volna, mivel más keményvonalasokkal szemben nem leverni akarta az elégedetlenkedőket, hanem kerekasztal-tárgyalásokat javasolt *Lech Wałęsával* és részben szabad választásokkal lehetővé akarta tenni a békés átmenetet. Ezt követően Magyarországon, ahol a reformereknek volt bátorsága hozzáfogni a dolgokhoz, amiben a vasfüggöny tulajdonképpen zavaró tényező volt. Az azt megelőző korszak hozta létre – hogy úgy mondjam, időközben kiment a divatból – ráadásul a hozzá szükséges szögesdrótot sem lehetett Magyarországon vagy a Varsói Szerződés valamely másik országában legyártani, tehát Nyugatról kellett volna importálni, ami milliókba került volna, azon kívül értelmét is veszítette, hiszen a magyarok kaphattak világtútlevelet és szabadon utazhattak. Minek kellene megvédeni a határt egy harmadik ország polgárai előtt? Ez tulajdonképpen egy nagyon is logikus konzekvencia volt, s Németh Miklós és emberei éltek is vele. Február 27-én többséget kapott a Politikai Bizottságban a határozat, hogy az osztrák határon 260 kilométeren, a jugoszláv határon pedig 621 kilométeren le kell bontani. [...] Egy áprilisban végrehajtott teszt után május 2-án nemzetközi sajtóértekezletet tartottak, ha nem tévedek, kétszáz újságíró részvételé-

vel, s ezzel mindenki előtt világossá vált: Álljon meg a menet! A magyarok az osztrák határon lebontják a vasfüggönyt, s ezzel megnyílik a határ. Ezt pedig minden bizonnyal Kelet-Németországban is meghallották, az emberekben felébredt a remény, mert tudták: előttük is kinyílik egy ablak.

Érdekes, hogy sokan azt hiszik, a vasfüggöny csak a Nyugat ellen irányult, pedig a vasfüggöny Jugoszlávia, egy testvéri ország és Magyarország közötti határon is állt. S ugyanabban az időszakban, amikor Németh Miklós a lebontásáról döntött, Ceausescu elhatározta a felépítését. Gondoljanak bele: már nem is volt sok ideje hátra. Néhány hónappal később, decemberben véres körülmények között megdöntötték az uralmát. Mégis érdekes ez a bizalmatlanság az „ideológiai testvérek” között. Aztán következett augusztus 19-én Sopronban és Budapesten a *Páneurópai Piknik* azzal a jelszóval, hogy „Bontsátok le és vigyétek innen a vasfüggönyt!”, amikor is Pozsgay és *Habsburg Ottó* védőszárnyai alatt igazi népünnepélyt tartottak. Senki sem gondolta közülünk, milyen történelmi jelentőségű esemény zajlott ekkor. Tizenötezer ember jelent meg nagy hirtelen, köztük néhány száz keletnémet menekült, akik rögtön megragadták az alkalmat, hogy átlépjék a határt. Az ott lévő öt-hat vámos – egyikük szót is kap itt ma – elegánsan elfordult és az osztrák tájat szemlélte s csak fél szemmel figyelte, ahogy a menekültek elmennek mellettük. Csak annyit mondhatok: ez volt az első repedés a falban. '89. szeptember 10-én minden nyitva áll, november 9-én leomlik a berlini fal, még ugyanabban a hónapban egymillió ember Prágában, a Baltikumban egy kétmillió emberből álló élő lánc, akik a határon átnyúlva fogják egymás kezét, decemberben pedig megbukik Ceausescu. Ma mindez teljesen magától értetődőnek és egyszerűnek tűnik, aminek így kellett történnie. Tényleg így kellett mindennek történnie? A miniszterelnök asszony utalt rá, hogy júniusban a kínaiak több ezer tüntetőt tiportak el tankjaikkal, s a mai napig nem tudjuk, ennek hány ember esett áldozatául. Tehát nem is volt olyan magától értetődő. És akkor képzeljük el azt a legendás márciusi megbeszélést Gorbacsovval: ez a fiatal miniszterelnök – az egész keleti tömbben ő volt a legfiatalabb kormányfő –, tehát ez a fiatal miniszterelnök elmegy Gorbacsovhoz és kijelenti: először is töröljük az alkotmányból a kommunista párt elsőbbségét, másodsor többpártrendszer hozunk létre, bár tudjuk, hogy el fogjuk veszíteni a következő parlamenti választást, harmadszor megteremtjük a piacgazdaságot stb., és lebontjuk a vasfüggönyt. Egy hosszabb, igen intenzív megbeszélés után Gorbacsov biztosítja: amíg én ülök ebben a székben, nem lesz újabb megszállás, nem lesz második 1956. Ehhez pedig nagy bátorságra volt szükség, barátaim, ez korántsem olyan magától értetődő. Éppen ezért végezetül: mit tanulhatunk ebből a helyzetből? Először is: a történelemben – legyen bármilyen nehéz is a helyzet – mindig van egy ablak, egy „Window of Opportunity”, amikor lépni lehet, csak fel kell ismerni. Fel kell ismerned, meg kell látnod, és utána kell hogy legyen elég bátorságod hozzá, hogy kitérd ezeket az ablakokat és kimenjél ezeken az ajtókon. Ehhez bátorság kell. És bizalom. Németh megbízott Gorbacsovban, hitt neki, hogy '56 nem fog megisméltődni, hogy betartja, amit ígért. Németh megbízott Kohlban. Kohl megbízott Bushban. E nélkül a bizalom nélkül, barátaim – mert a bizalom a XXI. század igazi valutája –, a másikba vetett bizalom nélkül a modern politika sem tud működni, és persze olyan emberek is kellenek hozzá, akik meghallgatják a másikat és válaszolni is tudnak. Ez történt ebben az esetben, de most térjünk vissza a mához. Ilyen férfiak és nők ma is

vannak, akik vagy kérdéseket tesznek fel, vagy segítségért kiáltanak vagy minket szólítanak. A kérdés csak az, meghalljuk-e. A Balkánon, Szíriában, Ukrajnában, Grúziában, Moldáviában és Ázsiában vagy Afrika egyes részein, ahol nehéz a helyzet. Azt hiszem, az a lényeg, hogy sose legyünk önelégültek saját biztonságos szigetünkön. A béke szigete ma már csodának számít, ha körülnézünk. De a világ nem ilyen egyszerű.

Éppen ezért Németh Miklós személyében ma bátor és másokat is bátorságra biztató embert szólítunk a függöny elé. Tőle kell példát vennünk, nem pedig olyan bajkeverő és borúlátó embertől, akiből mindig akad jó néhány.